
Izvrstan pregled raznorodnih idejnih orijentacija

Suvremena znanost i vjera – Contemporary science and faith: zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa, Mostar, 29. i 30. listopada 2010. Nakladnici: Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti Sveučilišta u Mostaru i Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Mostar – Ljubljana, 2011., 415 str.

Listopada 2010. godine u gradu Mostaru organiziran je međunarodni znanstveni skup na temu koja artikulira odnos suvremene znanosti i vjere. Skup je trajao dva dana, a okupljeni (izlagači i šira akademska javnost) imali su priliku sudjelovati u punokrvnoj interpretativnoj misli istaknutih autora.

Godine 2011. pod uredničkom palicom Zorana Primorca izlazi i istoimeni zbornik radova – *Suvremena znanost i vjera*. Navedena filozofsko-teološka publikacija možda i nije *a prima vista* „jednopotezni“ sumirajući dokument ovakve problematike uopće. No na temelju svoje sadržajne plauzibilnosti (o čemu ćemo se poslije osvjedočiti) svakako je plodotvoran motiv za književno-stručno prikazivanje. U čemu se tematska gorljivost i sadržajna uvjerljivost zbornika sastoji, daje naslutiti faktografski niz. Naime književno tkivo zbornika čine ukupno 24 rada (ne računajući predgovor i uvod). Kategorizacijski, zbornik je klasificiran na sljedeći način: sedamnaest izvornih znanstvenih članaka, četiri stručna i dva pregledna članka te jedno prethodno priopćenje. Također zbornik je bilingvalno komponiran jer su tri rada od ukupnoga zbroja napisana na engleskome jeziku. Na generiranju tekstova sudjelovalo je 30 autora i koautora iz pet europskih zemalja.

Sintetičan prikaz radova bilo kojega znanstvenog zbornika često zna zvučati panegirično. Međutim kako zbornik otvara svojevrsnim kratkim uvodom mons. dr. Ratko Perić, onda takva stilska osobina i ne će zvučati i suviše neumjereno. Biskup Perić problematiku otpočinje naslovom „Znanost i vjera u dijalogu“. Naime autor propedeutički upozorava, kada je riječ o spoznaji istine sa znanstvene strane, na njezinu potencijalnu isključivost. Pita se o (ne)upitnosti znanstvene samozakonitosti i

samodostatnosti znanstvene verifikacije. Dakle smije li se čovjek (kao kvalitativni skok u prirodi) i cjelokupna zbiljnost podvesti samo pod mehaničke i biološke zakone? Ima li smisla iz znanstvenoga diskursa diskvalificirati čovjeka kao *ens religiosum*? Za rješavanje *prima facie* napetosti između teoloških i znanstvenih istina sugerira se na poznavanje prirodoznanstvenoga i povijesno-objaviteljskoga jezika. Oba rječnika, po autorovu mišljenju, imaju razumsko podrijetlo, odnosno smisao dijaloga između znanosti i teologije može upotpuniti duh poučljivosti. Štoviše, širenje ljudskih obzorja izvan koordinata ovozemaljskoga svijeta moguće je samo kroz prizmu božanske osobe.

O tome kako se znanost i vjera mogu vrlo dobro nadopunjavati i nikako sukobljavati govori i akademik Vladimir Paar u svome radu „O komplementarnosti znanosti i vjere“. Naime teza o stoljetnome suprotstavljanju „napredne“ znanosti i „nazadne“ vjere falsificirana je. To se najbolje ogledava u politički motiviranoj zabludi u slučaju Galilea. Štoviše, Toma Akvinac i Kuzanski bili su kopernikanski raspoloženi glede pitanja vezanih za astronomiju, i to dovoljno govori o prisnosti Crkve i znanosti. Isusovac Lemaitre i augustinac Mendel, iako članovi institucionalne Crkve, zadužuju znanost konstituiranjem kozmologije i genetike. S druge strane realnost dogmā i zabluda u znanosti potkrjepljuje činjenica nedeterminiranosti prirode. Otisak determinističkoga kaosa i statističkoga kvantno-fizikalnog nedeterminizma duboko sumnja u onu naslijeđenu neograničenu moć znanosti. Kazao bi slikovito akademik Paar: ni „fahidiotizam“ znanstvenika ne može pomisliti odgovoriti na pitanje: „Zašto temeljni prirodni zakon sadrži konstantu upravo u takvu ‘usku’ prozoru vrijednosti koji omogućuje pojavu Zemlje i čovjeka?“ Zaključuje da znanstveni dokaz ne može biti u suprotnosti s vjerom; štoviše, holistički pristup sveukupnoj zbiljnosti ne će biti osobita subverzija.

Rad „Prethodnice znanosti i vjeri“ autora Nikole Stankovića naglasak stavlja na supstancijalnost ljudskoga subjekta kada je riječ o znanstvenoj djelatnosti te ljudskome činu vjerovanja. Oba čina eminentno su ljudska. Pita se postoje li izvornije spoznaje od prirodoznanstvenih. Je li odnos znanosti i vjere istovjetan odnosu razuma i vjere? Autor zaključuje da znanstvene spoznaje i vjerske istine nisu jednakopravne te do

sukoba, ako se izbjegne apsolutizacija, ne bi trebalo doći. Olga Markič u svome tekstu „Znanost i religija: područje kognitivne znanosti“ propituje novija istraživanja vezana za utjecaj kognitivnoga znanja na ljudsko razmišljanje o samome sebi, svijetu i religiji. Okosnicu njezina istraživanja čini Flanaganovo humanističko i znanstveno tumačenje. Interpretira se (ne)spojivost znanosti i religije u tradicionalnome i kognitivističko-znanstvenome pogledu. Srećko Kovač s tekstom „Logika i vjera“ upoznaje nas s bliskom povezanosti vjere i logike na biblijskome primjeru Isusova razgovora sa Samaritankom. Autor tumači pragmatičku funkciju vjere na nacrtu logičke formalizacije te komentira sustavno mjesto vjere u Gödelovu ontologijskome dokazu. Članak „Koncept duha: kritička rekonceptualizacija metafizičke kategorije“ Andreja Ulea razmatra potrebu percipiranja koncepcije duha bez metafizičkih implikacija. Svoje stavove utemeljuje na Hartmannovoj fenomenologiji, Hegelovoj ideji objektivnoga duha, Wittgensteinovoj i Descombovoj filozofiji jezika i uma te Gallagherovu/Grisafievu konceptu društveno-proširene misli.

Ivan Tadić u svome radu „Metafizička pitanja i znanstvena istraživanja“ ističe, kroz povijesno-filozofski *regio dissimilitudinis*, primordijalnost metafizičke dispozicije ljudskoga bića. Duhovno-tematski luk koji se proteže nastavlja u svome koautorskome radu „Znanstveno praznovjerje i smislenost vjere“ Ivica Musić i Mate Buntić. Člankopisci suptilno referiraju o nenormativnosti znanosti za praksu ljudskoga djelovanja. Apsolutizacija (ili supersticija) znanosti ne samo što nije *sensus communis* nego vodi u sunovrat modernoga čovjeka. Autori se pitaju: Mogu li scientističke koordinate prirodoznanstvenoga svijeta ponuditi dublje razumijevanje zbiljnosti? Ivan Kordić u tekstu „Racionalistička ideologija kao bijeg od izvornoga mišljenja i istinske vjere – filozofske i teološke dvojbe Martina Heideggera“ ističe da prijepornost između znanosti i vjere ponajprije leži u (heideggerovski kazano) filozofskome zaboravu bitka i teološkome zaboravu Boga. Scijentistička ideologija u svome naletu racionalnoga objektiviranja znanja (reduciranja), eksplicira autor, zaboravila je da ljudska mudrost nije ponajprije lako dohvatljiva kategorija.

O evolucijskoj biologiji i ideologiji propituje Tonči Kokić. Pisac nastoji protumačiti korake i posljedice ideološkoga oblikovanje znanstvenih dostignuća pod okriljem scijentizma. „Stvaranje ili evolucija“ članak je Ivana Kešine. U njemu odnos kreacionizma i evolucionizma autor komentira s teološko-filozofskoga, odnosno s prirodoznanstvenoga gledišta. Isključiva disjunktivnost značenja naslovljene tematike ne dolazi u obzir; ona dobiva novi koegzistirajući profil – stvaranje u evoluciji. Znanstvenik Raid Al Daghistani u svome članku „Islam i suvremena znanost“ elaborira povijesnu komunikaciju znanosti i jedne monoteističke religije, islama. Štoviše, stimulacija znanosti raste pojavom navedene religije. Ivan Ševo u radu „Smisleni govor o Bogu u filozofiji Georga Scherera“ monografski reinterpreta kontingentnost ljudskoga bića i nužnost njegove okrenutosti bitku ili svrsi koja svemu daje smisao.

Sljedeći tekst naslovljen je „O Supekovu konceptu odnosa duše i tijela“. U njemu Antonio Poljak artikulira kartezijanski paralelizam Supekovve „nevidljive podloge“, odnosno ljudske duše. „Jezično opojmljavanje iskustva svetoga – prinosi kognitivne lingvistike kognitivnim znanostima u religiji“ u pisanu cjelinu oformio je Benedikt Perak. Autor u radu iznosi načela kognitivnoga proučavanja ontoloških subjektivnih stanja. Primjerice pri izgradnji jezičnoga značenja o iskustvu svetoga nužno je prethodno „koračati“ fenomenološkim iskustvom svetoga. Koautori Tihomir Vukelja, Marijan Šunjić, Stipe Kutleša i Boris Kožnjak načinili su „Probno istraživanje gledišta studenata o odnosu vjere i znanosti“. Ovo na temelju iskustva izgrađeno anketno istraživanje na uzorku od 246 studenata pitalo se o nazorima vezanima za odnos vjere i znanosti. Jedan od rezultata ukazuje na znatno zanimanje ispitanika za raspravu o odnosu vjere i znanosti. Iz Centra za društvena istraživanja stiže rad Srdjana Vukadinovića pod naslovom „Značenje suvremenih empirijskih znanstvenih istraživanja za utvrđivanje stupnja religioznosti u društvu“. Istraživanje ispituje stvarni sociološki karakter recipročnosti broja pripadnika neke religije i stvarne religioznosti u nekome društvu. Takvim kvantitativnim mjerilom složenu pojavu religioznosti teško je precizno odrediti. Goran Pavel Šantek predstavlja se radom „Suvremena znanost i religija: kulturnoantropološki pogled“. U tekstu koji donosi klasifikaciju

antropološkoga poimanja religije jedno od tumačenja svrhe religije kao kulturne činjenice vidi u pružanju utjehe čovječanstvu.

Stručni članak „Društveni fenomeni s religijskom stigmom“ Slobodana Zečevića zorno ukazuje na utjecajnost religijskih predodžaba u stvaranju društvenoga profila. Pojam religijskih stigmā odnosi se na ukupnu strukturu religije (učenje, ritual, obred i organizacija), njezine uloge i utjecaje na razvoj ljudskoga bića. Prethodno priopćenje Šimuna Muse i Marije Vasilj naslovljeno je „Religiozna podvojenost u pjesništvu A. B. Šimića“. U granicama lirskoga stvaralaštva A. B. Šimića autori ukazuju na pjesnikovu religioznu zaokupljenost. O kakvoj je podvojenosti riječ, možda će najbolje posvjedočiti negativan (bezbožan) primjer zaokupljenosti iz pjesme „Prazno nebo“: „Nebo je već dugo praznina, bez Boga i serafina“. Stojan Vrljić u tekstu „Vjera i filozofija u književnome djelu Ive Andrića“ artikulira Andrića kao „idealnoga autora“. Nobelovac iz Travnika u svoj je književni opus, prema Vrljićevim riječima, uvijek integrirao i vjeru kao sastavni dio filozofskoga pogleda na svijet. Zaključuje da je ona nužni dio svjetonazora u stoljetnoj borbi za opstanak Andrićeve čovjeka. Marija Paprašarovski predstavlja se radom „Mitska obmana i kršćanska istina – proučavanje djela s aspekta Girardove teorije mimetičke žudnje“. Autorica se osvrće na glavne Girardove zamisli (trokutna mimetička žudnja, žrtvena kriza, žrtveni mehanizam) te o njima raspravlja u analizi Genetove dvočinke *Splendid's*.

U stručnome članku „Ostvarivanje odgojnih zadataka u nastavi vjeronauka u osnovnoj školi“ Boško Milovanović teorijski razmatra adekvatnost programskih sadržaja i polaznih nastavnih vjeronaučnih tekstova za osnovnoškolce. Vinko Kovačić u svome radu „Terminologija u pobožnostima Velikoga petka“ popisuje i opisuje lokalne termine grada Hvara u vrijeme održavanja procesija. Riječi koje se javljaju u spomenutim pobožnostima slavenskog su ili romanskoga podrijetla. I posljednji članak našega zbornika naslovljen je „Žene u fizici do Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj“. Autorica Ankica Valenta propituje vremenske činjenice i motive uključivanja žena u obrazovni i znanstveni sustav. Naglasak je stavljen na studentice studija fizike. Primjerice prva doktorica znanosti na studiju fizike Sveučilišta u Zagrebu bila je Katarina Kranjc.

Prikazani raznorodni skup znanstvenih i stručnih radova istaknutih autora iz područja društvenih i humanističkih znanosti tvori kvintesen-ciju problematiziranja znanosti i vjere *in genere*. Eksplicirajući pluralno tematski navedeni suodnos, člankopisci su još jednom propitali granice ljudske spoznaje i aktualizirali svijest o neizrecivosti najvažnijih život-nih pitanja. Sinkronijsko-dijakronijsko perspektiviranje i jedinstvena duhovno-politička profilacija zbornika omogućuje izvrstan pregled ra-znovrsnih idejnopovijesnih orijentacija. Nadamo se da će kao takav biti na korist čitateljima i budućim istraživačima.

TONI HERCEG